

TTIP, EEN ONVERTEERBAAR MONSTERVERDRAG

DOOR SUSANNE MAENEN IN SAMENWERKING MET ASEED

tekening op de voorkant overgenomen van tagesspiegel.de

tekening op de laatste pagina gemaakt door Isabelle Hartmann

TTIP, een onverteerbaar monsterverdrag.

Geschreven door Susanne Maenen in samenwerking met ASEED, maart 2015

INHOUDSOPGAVE

Inleiding	4
Het monsterverdrag: Transatlantic Trade and Investment Partnership – TTIP	5
– harmoniseren van standaards voor bescherming van milieu, werknemers en consument	
– “race naar de bodem”	
– corporate take-over	
Dierenwelzijnseisen onder schot	6
– “wederzijdse erkenning” clause	
Van gezond naar obese?	8
Grenzen open voor genetisch gemanipuleerde producten	10
– <i>Investeerder-Staat Geschillenbeslechting (Investor State Dispute Settlement, ISDS)</i>	
Chloorkip en hormoonvlees in de aanbieding	13
– ‘voorzorgsprincipe’	
– ‘chilling effect’	
Pesticiden in ons voedsel en milieu	16
– <i>Clause Regelgevende Samenwerkings-Raad (Regulatory Cooperation Council, RCC).</i>	
– ‘Levend verdrag’ en ondemocratische grondslag	
Afschaffing van etiketten en transparantie	19
Help! Wat is er nu nog mogelijk?	21
– <i>Wat kunnen we doen?</i>	

INLEIDING

Buiten het zicht en bereik van Europese burgers om draaien de lobbyisten van de multinationale bedrijven overuren. Er wordt al een paar jaar druk onderhandeld over het Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP), een monsterverdrag tussen de Europese Unie en de Verenigde Staten. Langzamerhand wordt steeds meer duidelijk wat een gigantische negatieve impact dit akkoord zal hebben op de levens van alle Europese en Amerikaanse burgers - bijvoorbeeld waar het gaat om voedselveiligheid – maar ook op de democratie. De onderhandelaars willen zo min mogelijk bloot geven, het verdrag is gehuld in mist en is moeilijk te doorgronden. Slechts zeer mondjesmaat wordt er informatie gelekt of officieel naar buiten gebracht.

Terwijl de bevolking in het ongewisse blijft, gaan de onderhandelingen onverminderd door. ASEED ziet het verdrag als een bedreiging voor de samenleving en brengt daarom deze brochure uit om de mogelijke gevolgen van TTIP in kaart te brengen en mensen aan te zetten zich dit verdrag te verzetten.

De gevolgen van de invoering van TTIP zullen enorm groot zijn en hebben invloed op een breed scala aan onderwerpen. Deze brochure beperkt zich tot de impact die TTIP zal hebben op het voedsel van de Europese consument maar geeft ook aan hoe het verdrag zal inwerken op het politieke besluitvormingsproces. De brochure is mede tot stand gekomen door gesprekken met een aantal experts werkzaam bij maatschappelijke organisaties, met name voedselwaakhond Foodwatch¹ en gezondheidsorganisatie WEMOS².

¹ <http://www.foodwatch.org/nl>

² <http://www.wemos.nl>

HET MONSTERVERDRAG: TRANSATLANTIC TRADE AND INVESTMENT PARTNERSHIP - TTIP

TTIP is een nieuw vrijhandelsverdrag tussen de VS en de EU waarover op het moment wordt onderhandeld. Het zou regelgeving op beide continenten moeten harmoniseren en handelsbelemmeringen moeten wegnemen, zodat de handel tussen de twee continenten vergemakkelijkt wordt. Volgens de onderhandelaars wordt de handel nu nog belemmerd doordat de VS en de EU op allerlei gebieden verschillende standaarden kennen. TTIP is bedoeld om deze standaarden op elkaar af te stemmen. Dat kan bijvoorbeeld gaan om het onschuldige afstellen van de maat van autospiegeltjes, zodat Amerikaanse en Europese autofabrieken makkelijker hun producten naar elkaar kunnen exporteren. Maar het gaat ook om veel ingrijpender maatregelen die bedreigend zijn voor bijvoorbeeld milieuwetgeving, arbeidsrechten, landbouwbeleid en voedselveiligheid. Door het *harmoniseren van de standaarden* zal er waarschijnlijk een zogeheten *'race naar de bodem'* ontstaan bij *regelgeving* die is bedoeld *om het milieu, werknemer, boer of consument te beschermen*. Dit is goed voor de aandeelhouders van grote multinationale bedrijven, maar niet voor de inwoners van Europa die baat hebben bij wetgeving die bescherming biedt tegen puur winstbejag.

De verwachting van de onderhandelaars is dat het wegnemen van de handelsbarrières tussen de twee continenten banen zal opleveren en economische groei zal brengen. Verschillende wetenschappers trekken die claim echter zeer in twijfel en wijzen erop dat met name de Amerikaanse economie bevoordeeld zal worden, terwijl in Europa het gevaar dreigt dat er honderdduizenden banen verloren zullen gaan. De onderhandelingen vinden achter gesloten deuren plaats en de onderhandelaars weigeren hun afspraken naar buiten te brengen, uit angst voor publiek protest. En die angst is waarschijnlijk terecht. De ratificering van TTIP kan een ontzettend groot negatief effect gaan hebben op de inwoners van Europa. Belangrijke issues als onze gezondheid, mogelijkheden tot democratische besluitvorming en consumentenbescherming komen dan onder vuur te liggen.

De plannen voor TTIP zijn onderdeel van een agressieve strategie van de lobby van het bedrijfsleven. Om deze *corporate take-over* te stoppen is het belangrijk om de invoering van TTIP tegen te houden. De onderhandelingen zijn nu nog in volle gang en hoewel de Europese en Amerikaanse leiders het verdrag liever vandaag dan morgen geratificeerd zien worden, is dat punt gelukkig nog lang niet bereikt. Het is nu, dus voordat er een overeenkomst is bereikt, de tijd om een massaal burgerprotest op gang te laten komen. Als dit verdrag eenmaal is geratificeerd zal het verdomd moeilijk zijn er ooit nog vanaf te komen. We moeten de politici in Brussel duidelijk laten zien dat we het zat zijn om nog langer mee te doen aan de grote uitverkoop van onze rechten. Het nog niet te laat, we kunnen TTIP nu nog stoppen!

DIERENWELZIJNSEISEN ONDER SCHOT

In Europa hebben we te maken met relatief strenge regelgeving op het gebied van dierenwelzijn, relatief omdat productiedieren ook binnen Europa nog steeds dagelijks lijden en respectloos behandeld worden. Maar in vergelijking met de rest van de wereld heeft Europa een voortrekkersrol wat betreft dierenwelzijnsregels. Zo is in Europa via het verdrag van Lissabon (2009) erkend dat dieren "...wezens zijn met gevoel, wat betekent dat zij zowel vreugde als pijn kunnen ervaren³". De Europese regelgeving is gebaseerd op verschillende wetgevingen waarbij het voorkomen van onnodige pijn, lijden of letsel voorop staat. Zo is het bijvoorbeeld in de Europese wetgeving vastgelegd dat zeugen na vier weken zwangerschap niet meer in een zeugenbox mogen staan. Het is ook verplicht om verrijkende materialen toe te voegen bij varkensstallen zodat ze enigszins natuurlijk gedrag kunnen vertonen. Het verbiedt het afknippen van de staarten en tanden en vereist een minimale hoeveelheid ruimte in de varkensstal.

Ook op ander vee is wetgeving gemaakt, zo zijn legbatterijkippen bijvoorbeeld verboden in Europa. Er is tevens wetgeving gemaakt op het gebied van transport en slacht, zo mag er niet onverdoofd geslacht worden en staat er een maximaal aantal uren aan transporttijd⁴. Hoewel deze wetgeving nog absoluut ontoereikend is om werkelijk te kunnen spreken over het "welzijn" van productiedieren, is het tenminste een stap in de goede richting. De VS daarentegen kent bijna geen wetgeving wat betreft dierenwelzijn, op wetgeving op het slachten van vee na⁵.

De Amerikaanse onderhandelaars willen van onze dierenwelzijnsrechten af⁶ omdat die de handel van vlees en andere dierlijke producten belemmeren. De Europese Commissie (EC) geeft zelf aan dat het bestaande dierenwelzijnskwesties op zal nemen in nieuwe handelsovereenkomsten⁷, maar het is zeer de vraag of dat ook daadwerkelijk effect zal hebben. De onderhandelaars van de EC hebben alleen

³ Europese Commissie: *EU-strategie voor Dierenwelzijn: 2012-2015*. P.1
http://ec.europa.eu/food/animal/welfare/docs/brochure_aw_strategy_nl.pdf Bekeken op 15 maart 2015

⁴ FAO INVESTMENT CENTRE: *Review of animal welfare legislation in the beef, pork and poultry industries*, Rome, 2014: p. xii: <http://www.fao.org/3/a-i4002e.pdf> Bekeken op 15 maart 2015

⁵ Friends of the Earth Europe: *How TTIP undermines food safety and animal welfare*, February 2015.
<https://www.foeeurope.org/how-TTIP-undermines-food-safety-animal-welfare-040215> Bekeken op 15 maart 2015

⁶ Sharma, S., INSTITUTE FOR AGRICULTURE AND TRADE POLICY: *10 reasons TTIP is bad for good food and farming*. 16 mei 2014, http://www.iatp.org/files/2014_05_16_10ReasonsTTIP_SS.pdf Bekeken op 15 maart 2015

⁷ Europese Commissie: *EU-strategie voor Dierenwelzijn: 2012-2015*. P.3
http://ec.europa.eu/food/animal/welfare/docs/brochure_aw_strategy_nl.pdf Bekeken op 15 maart 2015

laten opnemen dat er ‘een samenwerking’ moet zijn om dierenwelzijnspraktijken verder te stimuleren⁸. Een dergelijke vage afspraak legt natuurlijk niks vast en verplicht zowel de EU als de VS niet om de huidige Europese dierenwelzijnseisen standaarden op te nemen in TTIP. De kans is juist groot dat de standaarden voor dierenwelzijn met TTIP naar beneden zullen worden bijgesteld, zodat de Amerikanen zich niet hoeven te conformeren aan de minimale, doch kostbare bescherming die Europa haar productiedieren gunt.

Toch is het ook goed mogelijk dat de Europese wetgeving op het gebied van dierenwelzijn blijft bestaan door middel van de “wederzijdse erkenning” clausule. Wederzijdse erkenning betekent dat sommige omstreden regelgevingen in beide continenten naast elkaar mogen blijven bestaan. Terwijl er wel handel tussen de beide producten gedreven mag worden, ook al voldoen die niet aan de regels van het import land. In het geval van dierenwelzijn zou dat betekenen dat Europese boeren zich nog steeds aan de strenge, onveranderde Europese dierenwelzijnsregels moeten houden. Terwijl er tegelijkertijd vlees en melk uit de VS geïmporteerd wordt die niet aan de Europese regelgeving voldoet⁹. Daar ontstaat oneerlijke concurrentie door, Europese boeren moeten natuurlijk veel meer investeren om aan de Europese eisen te voldoen, terwijl de Amerikaanse boeren dit niet hoeven. Hierdoor zullen Amerikaanse boeren met relatief minder kosten hun vlees en melk kunnen produceren, waardoor hun producten goedkoper zullen zijn dan die van Europese boeren. Dit zet niet alleen de dieren maar ook de Europese boeren in een enorm kwetsbare en oneerlijke positie, Sieta van Keimpema, bestuurslid van de Dutch Dairyman Board¹⁰ zegt hierover: “Binnen TTIP zitten heel veel oneerlijke bepalingen. Er zijn geen onderling gelijke regels voor de producenten die in dezelfde markt hun producten aanbieden. Reguleringen worden hier op nationaal of Europees niveau doorgevoerd maar de productie verschuift gewoon van Nederland naar het buitenland waar de dierenwelzijnseisen veel lager liggen”. In dit geval zal het goedkope Amerikaanse vlees het Europese vlees uit de markt drukken. Maar het kan ook dat de Europese boeren aandringen op een verlaging van de standaarden rondom dierenwelzijn om failliet te voorkomen. In beide gevallen is het gedaan met de eisen op het gebied van dierenwelzijn. We maken dan niet alleen een ontzettend grote stap terug, maar het zal in de toekomst ook nog veel moeilijker, zo niet onmogelijk, worden om dierenwelzijnseisen op te schroeven.

⁸ European Commission. EU-US TTIP Negotiations: Textual Proposal for “Sanitary and Phytosanitary Measures (SPS)” in TTIP. Article 17
http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/january/tradoc_153026.pdf Bekeken op 15 maart 2015

⁹ Corporate Europe Observatory: *Exposing the power of corporate lobbying in the EU*, juli 2014
<http://corporateeurope.org/international-trade/2014/07/ttip-lose-lose-deal-food-and-farming> Bekeken op 15 maart 2015

¹⁰ <http://www.ddb.nu/>

VAN GEZOND NAAR OBESE?

Met TTIP zal niet alleen het welzijn van dieren in de weegschaal komen te liggen, ook het welzijn en de gezondheid van de Europese burger staat hierbij op het spel. Met TTIP zullen Europese overheden het veel moeilijker krijgen om de gezondheid van de burger te beschermen omdat dergelijke wetgeving een remmend effect kan hebben op de afzetmarkt voor ongezonde producten en dus door bedrijven aangevochten kan worden. TTIP heeft wat dat betreft een erg slechte timing uitgekozen nu juist de vraag naar gezonde producten steeds groter wordt terwijl ziekten als obesitas steeds meer slachtoffers eisen. In de afgelopen dertig jaar hebben steeds meer Nederlanders overgewicht gekregen, de cijfers zijn zorgwekkend. Zo is het aantal mensen met ernstig overgewicht in de laatste dertig jaar zelfs verdubbeld. In de periode tussen 2009 en 2011 had 41% procent van de Nederlanders matig tot ernstig overgewicht¹¹. Het ministerie van Volksgezondheid in 2014 meldde dat inmiddels maar liefst 60% van alle Nederlandse mannen en 50% van de Nederlandse vrouwen overgewicht hebben¹². En dat is nog veel minder vergeleken met andere westerse landen, waar het overgewicht vaak nog ernstiger is. Zo hebben in Amerika één op de drie mensen obesitas; drie op vier mannen en twee op drie vrouwen is te zwaar¹³. Deze cijfers zijn zeer zorgwekkend want overgewicht is de oorzaak van allerlei aandoeningen zoals verschillende vormen van kanker, hoge bloeddruk, diabetes en hart- en vaatziekten¹⁴.

Om de groei van overgewicht in Nederland tegen te gaan treft de Nederlandse overheid verschillende maatregelen om een gezond voedingspatroon te stimuleren. Zo roept de overheid de industrie op om bewerkte producten minder schadelijk te maken, waardoor consumenten bijvoorbeeld minder verzadigde en transvetzuren binnen krijgen¹⁵. Ook de gezondheidsorganisatie Wemos probeert al

¹¹ Centraal Bureau Statistiek: Steeds meer overgewicht. Webmagazine 3 juli 2012 <http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/themas/gezondheid-welzijn/publicaties/artikelen/archief/2012/2012-3651-wm.htm> Bekeken op 15 maart 2015

¹² Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu, Nationaal Kompas Volksgezondheid: *Overgewicht: Zijn er verschillen tussen Nederland en andere landen?* 23 juni 2014 <http://www.nationaalkompas.nl/gezondheidsdeterminanten/persoonsgebonden/overgewicht/overgewicht-verschillen-internationaal/> Bekeken op 15 maart 2015

¹³ Ibid.

¹⁴ <http://www.voedingscentrum.nl/encyclopedie/overgewicht.aspx> Bekeken op 15 maart 2015

¹⁵ Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu, Nationaal Kompas Volksgezondheid: *Welke factoren beïnvloeden voeding en het voedingsgedrag?* 23 juni 2014 <http://www.nationaalkompas.nl/gezondheidsdeterminanten/leefstijl/voeding/welke-factoren-beïnvloeden-de-voeding-en-het-voedingsgedrag/> Bekeken op 15 maart 2015

jarenlang de toename van obesitas terug te dringen in Europa. Bij Wemos bestaat de angst dat Amerikaanse fastfoodproducten en andere bewerkte producten makkelijker Europa binnen kunnen komen wanneer TTIP geratificeerd is. Volgens Ella Weggen, mondiale pleitbezorger van Wemos op het gebied van voeding en schadelijke stoffen, zal de grootste economische groei door TTIP straks vooral te danken zijn aan de handel in verwerkte producten. Het probleem is dat TTIP mogelijke gezondheidsmaatregelen hiertegen al bij voorbaat uitsluit. Maatregelen vanuit het gezondheidsperspectief zullen dan niet meer genomen mogen worden omdat dat de handel in de producten kan belemmeren. Weggen: “Met TTIP komt de consumentenbescherming in gevaar, er zullen dan bijna geen maatregelen aangenomen kunnen worden om de gezondheid te beschermen”. Zelfs internationale gezondheidsorganisaties zoals de Wereldvoedselorganisatie (WHO) zullen machteloos komen te staan met TTIP, Weggen: “Wij werken al jarenlang met de WHO samen om obesitas tegen te gaan door in bijvoorbeeld nieuwe handelsverdragen ander beleid na te streven. TTIP zal er daarentegen voor zorgen dat het beleid juist ten gunste van de voedingsindustrie veranderd wordt en zeker niet ten gunste van de (obese) burger. De WHO kan daar niet tegenop boksen, de WHO maakt gedragscodes om gezonder te leven en die wegen helaas lang niet zo zwaar als een handelsverdrag”. Met TTIP zullen aan voedinggerelateerde aandoeningen zoals obesitas daarom waarschijnlijk nog meer toe gaan nemen. Tegelijkertijd wordt juist de reikwijdte voor nationale overheden om daar tegen op te treden veel kleiner maakt.

Ditzelfde mechanisme werkt ook voor andere voedselproducten die nu nog geweerd worden maar met TTIP al snel onze markt zullen overspoelen. Genetisch gemanipuleerde producten zijn daar een goed voorbeeld van.

GRENZEN OPEN VOOR GENETISCH GEMANIPULEERDE PRODUCTEN

Op het moment loopt er binnen de EU een aantal rechtszaken over patenten op groentegewassen en over de goedkeuring van genetisch gemanipuleerde gewassen. Bij genetische manipulatie krijgt een plant (of bacterie of dier) door het kunstmatig verwijderen of juist toevoegen van bepaalde genen andere eigenschappen¹⁶. Zo zijn er bijvoorbeeld gewassen ontwikkeld die resistent zijn tegen onkruidbestrijdingsmiddelen, of die van zichzelf een pesticide aanmaken tegen bepaalde insecten waardoor minder gespoten zou hoeven te worden. Het gebruik van genetisch gemanipuleerde producten is erg omstreden vanwege de onzekere impact op het milieu. Ook wordt er vaak gebruik gemaakt van ethisch onverantwoorde methoden om het op de markt te brengen en gaat de techniek in de praktijk samen met patenten en de concentratie van macht en marktaandeel bij een beperkt aantal grote bedrijven¹⁷.

Het is echter al een tijdje relatief stil rond de Gentech-giganten Monsanto en kompanen. Deze rust is helaas vooral te danken aan de spreekwoordelijke 'stilte voor de storm'. Nadat Monsanto en co. jarenlange Europese weerstand ondervonden hebben ze nu via een achteringang alsnog een sluwe nieuwe manier gevonden om hun producten op de Europese markt af te zetten. Deze achteringang is, niet geheel verbazingwekkend, TTIP.

Nu staat het Europa nog vrij om haar eigen regels te maken wat betreft het toelaten van gentech en wat zij onder welke voorwaarden haar grenzen binnen laat komen. TTIP heeft echter een clausele ingebouwd die overheden deze vrijheid ontnemt. De *Investeerder-Staat Geschillenbeslechting (Investor State Dispute Settlement, ISDS)* faciliteert dat overheden voor miljoenen à miljarden Euro's door buitenlandse investeerders buiten de nationale rechtsgang om aangeklaagd kunnen worden. De investeerder doet dit wanneer hij van mening is dat er vanwege bepaald Europees of nationaal beleid een eventuele winstmogelijkheid belemmert wordt. Alleen op grond van sociaal-economische motieven mogen overheden nieuwe wet- of regelgeving invoeren of veranderen, milieutechnische redenen worden bijvoorbeeld niet als juridisch geldend beschouwd. Dit geeft bedrijfswinst prioriteit boven milieu, gezondheid of veiligheid. Ook de democratische waarden staan met de ISDS op het spel, het zijn dan niet de gekozen volksvertegenwoordigers die besluiten over nieuw in te voeren wetgeving, maar de bedrijven en bijbehorende winstpotentie. De juridische kant is eenzijdig, bedrijven kunnen alleen staten aanklagen en niet andersom. De geschillen zullen bevochten worden in

¹⁶ <http://www.milieucentraal.nl/klimaat-en-aarde/landbouw-en-milieu/genetische-modificatie-van-gewassen/> Bekeken op 15 maart 2015

¹⁷ Ibid.

een arbitragetribunaal waarbij niet een rechter maar door het bedrijfsleven aangestelde arbiters uitspraak doen¹⁸.

De ISDS clausule heeft in de praktijk vaak als negatief effect dat milieuwetgeving in het geding komt en uiteindelijk het onderspit delft voor de industriële macht. Zo is het Zweedse bedrijf Vattenfall in 2009 een procedure begonnen tegen Duitsland, toen bleek dat zij bij het bouwen van een kolencentrale rekening moesten houden met de negatieve impact hiervan op het milieu. De milieuautoriteit van Hamburg, waar de fabriek gebouwd werd, vereiste kwaliteitscontroles op het afvalwater dat vanuit de fabriek in de rivier de Elbe geloosd zou worden. Omdat het project hierdoor te duur zou worden sleepte het bedrijf Duitsland voor het tribunaal met een claim van €1,4 miljard. Uiteindelijk is de zaak gesetteld door de milieustandaarden te verlagen en mocht het afvalwater alsnog zonder strenge milieucontroles in de rivier gedumpt worden¹⁹. ISDS zal op nog veel meer andere gebieden wetgeving naar beneden bijstellen omdat wanneer die wetgeving toevallig in botsing komt met winstmogelijkheden.

De ISDS is niet alleen inzetbaar bij veranderend beleid, buitenlandse investeerders kunnen een land ook al voor een tribunaal slepen wanneer bepaalde dingen al langer verboden zijn en een land weigert ze toe te staan. Er is bijvoorbeeld goed te verdienen aan genetisch gemanipuleerde producten als zij in Europa de markt op zouden mogen. Volgens het Amerikaanse systeem moet de schadelijkheid van een product eerst wetenschappelijk onomstotelijk vastgesteld zijn, voordat het de toegang tot de markt ontzegd kan worden. ISDS maakt het straks waarschijnlijk dan ook mogelijk dat gentech bedrijven zoals Monsanto en Syngenta de EU voor miljarden dollars kan aanklagen omdat zij geen gentech binnen laat.

In het Europees Parlement zijn hier ook zorgen over hoorbaar, zo vreest Europarlementariër Corinne Lepage voor het omzeilen van Europese wetgeving waardoor de gentechindustrie na een jarenlange weerstand toch nog vrij baan krijgt: *“De multinationals willen de wetgeving omzeilen en vinden dat die te veel in het voordeel van de staat en consument is. Ze willen liever een arbitragetribunaal dat opkomt voor de multinationals. Monsanto is bijvoorbeeld ontevreden over de Franse wetgeving tegen gentech en wendt zich nu nog tot een Franse rechter die daarover beslist. Maar als er een arbitragetribunaal zou zijn dan doen zij uitspraak en dan zou Frankrijk miljoenen of miljarden euro's moeten betalen aan Monsanto. Je staat dan niet meer in je recht als je geen gentech wilt”*²⁰. Hoewel

¹⁸ <http://www.oneworld.nl/research/alarm-buitenlandse-investeerders-voorgetrokken-ttip> Bekeken op 15 maart 2015

¹⁹ <http://www.foeeurope.org/isds> Bekeken op 15 maart 2015

²⁰ Zembla: De gen-tech lobby: <http://zembla.vara.nl/seizoenen/internationaal/afleveringen/25-02-2015> Bekeken op 15 maart 2015

er van de arbiters verwacht wordt dat ze onafhankelijk zijn, wordt het de arbiter toegestaan om naast zijn functie als arbiter ook nog andere functies te bekleden zoals advocaat of zelfs lobbyist, waardoor hij dubbele agenda's kan hebben. Dat maakt de onafhankelijkheid van de arbiter en daarmee de uitspraak op zijn minst twijfelachtig²¹.

Door TTIP en de bijbehorende ISDS zal de weerstand ten opzichte van gentech in zijn geheel niet meer serieus worden genomen. Politici, burgers en consumenten kunnen gentech dan niet meer tegenhouden omdat het – nog – niet wetenschappelijk bewezen is dat het schadelijk is voor de gezondheid en er geen andere, bijvoorbeeld sociaal economische of ecologische argumenten mogen worden gebruikt. Dus of Europa nou wil of niet, met ISDS zullen gentech producten ons bijna letterlijk door de strot geduwd worden, omdat Monsanto en co. nog meer willen verdienen en hun macht over ons voedsel verder willen uitbreiden.

²¹ Beunder, S., van Beek, B., Knottnerus, R., Kuppens, I., Mast, J.(2014) *Feiten of Fabels: 7 claims over TTIP*: Platform Authentieke Journalistiek, TNI en Somo: p. 23
<http://www.authentiekejournalistiek.org/documenten/feitenoffabelsTTIP.pdf> Bekeken op 15 maart 2015

CHLOORKIP EN HORMOONVLEES IN DE AANBIEDING

Het harmoniseren van standaarden zorgt hoogstwaarschijnlijk ook voor het verlagen van standaarden die iets zeggen over het productieproces en over wat er al dan niet in ons voedsel mag zitten. Doordat er een verhoogd risico op kanker werd geconstateerd bij de consumptie van hormoonmelk en -vlees heeft de EU al in 1989 een verbod op hormoonvlees en in 2000 op hormoonmelk ingesteld²². In Amerika geldt dit verbod niet en worden er wel hormonen gebruikt bij de productie van vlees en melk. Om de vleesopbrengst te verhogen krijgen vleeskoeien en –kippen hormonen toegediend om in korte tijd veel spiermassa op te bouwen, melkkoeien krijgen het om de melkproductie op te pompen. In Nederland en andere Europese landen is dit Amerikaanse gebruik streng verboden, Nederlandse boeren hangt zelfs een gevangenisstraf boven het hoofd als ze op hormoongebruik betrap worden²³. Naast een verhoogd risico op kanker, kunnen zich ook allerlei super resistente, gevaarlijke bacteriën vormen die het vlees besmetten. De VS lost dit op door het kippenvlees in een bacteriedodend chloorbadje te leggen alvorens het te verpakken en distribueren naar de supermarkt. Omdat ook chloorrestanten het risico op kanker kunnen verhogen, is deze praktijk sinds 1990 verboden in de EU²⁴.

Met de onderhandelingen over TTIP worden al deze verboden weer ter discussie gesteld, de onderhandelaars willen van het verbod af want anders kunnen de Amerikaanse dierlijke producten de EU niet binnen komen. Veel Europeanen roeren zich hierover, ook televisie-chef Jamie Oliver uit zijn zorgen hierover: “We hebben lang en hard gevochten om te komen waar we nu zijn en ik wil echt geen vlees met groei hormonen, noch kip gewassen met chloor²⁵”. De Europese wetgeving is zo streng door het befaamde Europese ‘*voorzorgsprincipe*’ dat in het Verdrag van Rio 1999 is vastgelegd. Het principe houdt in dat “nieuwe technologieën niet zonder voorzorgen mogen worden toegepast als deze risico’s voor het milieu of de gezondheid lijken op te leveren, zelfs als wetenschappelijk onderzoek die risico’s niet onomstotelijk heeft vastgesteld²⁶”. Het principe stelt Europa in staat om gehoor te geven aan de zorgen van Europese burgers en organisaties over de

²² <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2983108/New-trade-deal-U-S-open-door-inferior-food-pumped-growth-hormones-pesticides-warns-Jamie-Oliver.html> Bekeken op 15 maart 2015

²³ Interview Sieta van Keimpema, bestuurslid Dutch Dairyman Board

²⁴ <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2983108/New-trade-deal-U-S-open-door-inferior-food-pumped-growth-hormones-pesticides-warns-Jamie-Oliver.html> Bekeken op 15 maart 2015

²⁵ Ibid.

²⁶ Commissie Genetische Modificatie: <http://cogem.net/index.cfm/nl/qa/termen-begrippen/begrip/voorzorgsprincipe> Bekeken op 15 maart 2015

negatieve impact van bepaalde middelen door het van de markt te weren. Stoffen kunnen dan verboden worden totdat onomstotelijk bewezen is dat ze geen schade geven aan het milieu²⁷.

Volgens Hilde Anna de Vries van voedsel- en consumenten organisatie Foodwatch is het voorzorgsprincipe wellicht geen lang leven meer beschoren: “...bij de TTIP- onderhandelingen willen de Amerikaanse onderhandelaars de consumentenbescherming van het voorzorgsprincipe zo snel mogelijk van tafel krijgen. En dat terwijl het voorzorgsprincipe nu eigenlijk al onvoldoende bescherming biedt...”. Het is problematisch dat het voorzorgsprincipe onder vuur ligt, omdat dit principe ervoor zorgt dat de Europese standaard dermate hoog ligt dat het risicovolle producten kan weren. Het Amerikaanse principe is juist precies andersom, hier worden stoffen pas verboden als eerst onomstotelijk bewezen is dat zij schadelijk zijn²⁸, tot die tijd mogen zij bijvoorbeeld in de voedselproductie gewoon gebruikt worden. De VS hebben er dan ook veel baat bij als het principe straks niet meer geldend is,

Corinne Lepage, Europarlementariër en Franse ex-minister Milieuzaken: “De Amerikanen willen graag onze regels ondermijnen om hun marktaandeel te verhogen. Wij hebben 500 miljoen consumenten, zij hebben er maar 350 miljoen. Wij hebben een beter systeem om onze consumenten te beschermen. Wij hebben regels voor de bescherming van de gezondheid en milieu die Amerika niet heeft. De prioriteit moet zijn dat we onze eigen regels behouden”²⁹ Het voorzorgsprincipe houdt nu nog tal van producten buiten de Europese grenzen die bij afschaffing van het voorzorgsprincipe wel naar binnen kunnen komen. Door het soepele Amerikaanse beleid is het met TTIP heel moeilijk om voedselstandaarden later nog omhoog bij te stellen. Maar voorzorgsprincipe of niet, in nieuwe wetgeving wordt er nu al rekeningen gehouden met TTIP.

Ella Weggen is bezorgd dat TTIP nu al van invloed is nog voordat het goed wel ingevoerd is. Dat heet het ‘*chilling effect*’ of het *bevriezend effect* en houdt in dat bepaalde voorgenomen wetgeving er nu al

²⁷ Beunder, S., van Beek, B., Knottnerus, R., Kuppens, I., Mast, J.(2014) *Feiten of Fabels: 7 claims over TTIP*: Platform Authentieke Journalistiek, TNI en Somo: p. 16
<http://www.authentiekejournalistiek.org/documenten/feitenoffabelsTTIP.pdf> Bekeken op 15 maart 2015

²⁸ Seattle to Brussels Network (2013) *A Brave New Transatlantic Partnership: The proposed EU-US Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP/TAFTA, and its socio-economic and environmental consequences*, p. 19
http://www.tni.org/sites/www.tni.org/files/download/brave_new_atlantic_partnership.pdf Bekeken op 15 maart 2015

²⁹ Zembla: De gen-tech lobby: <http://zembla.vara.nl/seizoenen/internationaal/afleveringen/25-02-2015>
Bekeken op 15 maart 2015

niet doorheen komt uit angst voor mogelijke boetes in de toekomst. Weggen komt dit in haar werk in Brussel nu al tegen: *“WEMOS werkt al jaren met de WHO samen om hormoon-verstorende stoffen tegen te gaan. In 2006 is er bijvoorbeeld wetgeving op hormoon-verstorende stoffen aangenomen die in 2013 af had moeten zijn. Maar telkens kwamen de criteria er niet en was er nieuw uitstel. De Amerikaanse industrie gaat het waarschijnlijk definitief tegenhouden nu TTIP in zicht is. De EU is bang om anders straks aangeklaagd te worden door grote Amerikaanse bedrijven.”*. Hieruit blijkt dat zelfs voordat TTIP er goed en wel is de industrie al een grote rol wordt toebedeeld in het maken van nieuw Europees beleid. Er staat veel op het spel; als het voorzorgsprincipe afgeschaft wordt, dan zullen de poorten voor vervuild vlees en andere ongewenste stoffen in ons voedsel wagenwijd open komen te staan. Het voorzorgsprincipe beschermt de Europese burger bijvoorbeeld ook tegen andere gevaarlijke stoffen zoals pesticiden en andere vormen van landbouwgif.

PESTICIDEN IN ONS VOEDSEL EN MILIEU

Er is met name de laatste paar jaar veel commotie geweest rondom het gebruik van chemische middelen in de landbouw. Zo is er bijvoorbeeld veel protest ontstaan over landbouwbestrijdingsmiddelen die niet alleen ongewenst onkruid bestrijden maar ook gehele bijenkolonies blijken te verdelgen³⁰. Dat landbouwgif niet alleen nadelig kan zijn voor dieren en het milieu bleek uit de ophef die ontstond na een reportage van ZEMBLA³¹. Hierin werd belicht hoe bewoners uit de Noord-Hollandse bollenstreek last hadden van de ademhalingsproblemen en huidirritaties. Uit andere Nederlandse onderzoeken onder boeren bleek ook dat het nageslacht van boeren een verhoogd risico kan hebben op kinderleukemie en aandoeningen aan het zenuwstelsel³². Vanwege deze gezondheidsrisico's is het belangrijk om regelgeving rond pesticiden juist zo streng mogelijk te houden.

Europese landen voeren een relatief streng beleid rondom bestrijdingsmiddelen en andere gifstoffen. Maar ook hier is het risico van schadelijke effecten op mens en milieu nog steeds niet genoeg uitgesloten. Er wordt daarom ook veel actie gevoerd om het gebruik van landbouwgif te verminderen of zelfs geheel aan banden te leggen³³. De successen van deze acties kunnen met TTIP echter zomaar weer verdwijnen. Dat zit zo; TTIP wordt voor een belangrijk deel ontwikkeld aan door inspraak van lobbyisten van de grote multinationale bedrijven. Het neerhalen van de pesticidewetgeving is een belangrijk speerpunt voor de lobbyisten. De EU heeft een veel strenger beleid ten opzichte van gebruik en toelating van pesticiden dan de VS. Veel pesticiden die in de VS gebruikt worden zijn in Europa verboden, ook liggen de maximale toegestane waarden van sommige pesticiden soms wel honderden keren hoger in de VS dan in de EU³⁴. In Amerika worden maar liefst 82 soorten pesticiden gebruikt die in Europa verboden zijn³⁵.

³⁰ <http://www.theguardian.com/environment/damian-carrington-blog/2012/oct/22/bees-pesticides?intcmp=122> Bekeken op 15 maart 2015

³¹ <http://zembla.vara.nl/seizoenen/2013/afleveringen/21-11-2013/zorgen-ggd-om-incidenten-met-landbouwgif> Bekeken op 15 maart 2015

³² <https://downtoearthmagazine.nl/gezondheidsraad-bepleit-onderzoek-landbouwgif> Bekeken op 15 maart 2015

³³ <http://www.greenpeace.nl/campaigns/landbouw> Bekeken op 15 maart 2015

³⁴ Smith, E., Azoulay, D., Tuncak, B. (2015) *Lowest Common Denominator: How the proposed EU-US trade deal threatens to lower standards of protection from toxic pesticides*. Center for International Environmental Law (CIEL):p. 2. http://ciel.org/Publications/LCD_TTIP_Jan2015.pdf Bekeken op 15 maart 2015

De lobby om meer pesticiden toe te laten heeft nu al een grote impact op de onderhandelingen. Dit is erg zorgwekkend want hierdoor komt de nadruk op het maken van winst te liggen terwijl het eigenlijk om de gezondheid en bescherming van de burgers zou moeten gaan. Helaas stopt het hier niet bij, in TTIP is nu zelfs een belangrijke clause opgenomen waardoor de bedrijfslobby nog veel meer macht kan krijgen. Deze clause heet *de Regelgevende Samenwerkings-Raad (Regulatory Cooperation Council, RCC)*. Voorafgaand aan nieuwe beleids- en wetsvoorstellen wordt het bedrijfsleven via de RCC geraadpleegd zodat eventuele handelsbelemmeringen alvast weggenomen kunnen worden³⁶. De RCC zet de deuren daarmee wagenwijd open om nieuw en tevens ook al bestaand beleid door de bedrijfslobby te laten beïnvloeden. Dat deze prioriteiten niet in het belang van mens en milieu zijn ligt erg voor de hand. Zoals de EU zelf zegt, “aan al die regelgevingen ten behoeve van het beschermen van mens en milieu hangt een prijskaartje, het belemmert de internationale handel”³⁷.

Door opname van de ISDS- en RCC-onderdelen wordt het TTIP in feite tot een zogenaamd “*levend verdrag*”, een verdrag dat ongekozen krachten in staat stelt om het democratische proces grotendeels buiten werking te stellen. In de brochure “Feiten of fabels: 7 claims over TTIP” wordt dit uiteengezet: “*De machtige bedrijvenlobby aan weerszijden van de oceaan zal het proces van ‘regulatory cooperation’ gemakkelijk kunnen domineren. Zij krijgen via de RCC rechtstreeks inspraak in de vormgeving van Europese wet- en regelgeving. Tijdens de consultaties zullen burgers zelden over vergelijkbare middelen en kansen beschikken om publieke belangen te verdedigen. In de praktijk overschaduwden de belangen van het bedrijfsleven die van mens en milieu*”.³⁸ TTIP als ‘levend verdrag’ geeft de beleidsmakers ook de mogelijkheid om ‘hete kwesties’ als hormoonvlees, chloorkippen en GGOs even te parkeren, omdat er later voldoende mogelijkheden zijn om het – als de commotie wat is geluwd – alsnog op te nemen via het proces van harmonisatie van regelgeving.

Milieu- en consumentenorganisaties maken zich hier dan ook grote zorgen om, Hilde Anna de Vries: “*Er wordt wel gezegd dat huidige regelgeving voorlopig blijft bestaan maar als de TTIP er eenmaal doorheen is dan zijn er genoeg loopholes [ontsnappingsroutes] aangebracht om wet- en regelgeving alsnog te versoepelen. De RCC zal er bijvoorbeeld voor zorgen dat alle nieuwe wet- en regelgeving*

³⁵ <https://www.oneworld.nl/wereld/amerikanen-willen-open-markt-voor-chloorkip-en-gmos> Bekeken op 15 maart 2015

³⁶ Beunder, S., van Beek, B., Knottnerus, R., Kuppens, I., Mast, J.(2014) *Feiten of Fabels: 7 claims over TTIP*: Platform Authentieke Journalistiek, TNI en Somo: p. 18,19
<http://www.authentiekejournalistiek.org/documenten/feitenoffabelsTTIP.pdf> Bekeken op 15 maart 2015

³⁷ Ibid.

³⁸ Feiten of fabels: 7 claims over TTIP, Platform Authentieke Journalistiek, TNI en SOMO (juni 2014).
<http://www.authentiekejournalistiek.org/documenten/feitenoffabelsTTIP.pdf>

eerst aan het bedrijfsleven getoetst moet worden. Bedrijven mogen hierdoor straks meeschrijven aan nieuwe wet- en regelgeving. Dit is absoluut niet in het belang van de consument, want bedrijven hebben natuurlijk compleet andere belangen dan consumenten". Ook volgens het Centrum van International Milieurecht (Centre of International Environmental Law) valt de industriële lobby vooral juist de wetgevingen aan die oorspronkelijk gemaakt zijn om mensen en milieu te beschermen tegen de risico's van gevaarlijke pesticiden³⁹. In plaats van de kans aan te grijpen om de standaarden op een zo hoog mogelijk niveau gelijk te trekken ter bescherming van het milieu en de volksgezondheid, manipuleert de pesticide industrie de onderhandelingen juist met het doel om de standaarden zo laag mogelijk bij te stellen, aldus CIEL⁴⁰.

Voorbeelden van het verlagen van de standaarden zijn bijvoorbeeld: het veranderen van EU wetgeving om gevaarlijke bestrijdingsmiddelen te legaliseren; om de import van voedsel vervuild met hoge niveaus aan giftige pesticiden vanuit de VS binnen te laten; het blokkeren van fundamentele informatie voor het ontwikkelen van niet-giftige alternatieven en het actief tegenwerken van inspanningen om bijenpopulaties te beschermen⁴¹. Dit is een alarmerend signaal dat al duidelijk laat zien dat bedrijven over lijken gaan zolang zij de winstquota's maar kunnen behalen. Gevallen als deze zijn helaas eerder regel dan uitzondering en daarom is het ontzettend belangrijk dat de RCC ook onder geen beding wordt opgenomen in TTIP. Er kan dan geen enkele standaard meer verhoogd worden, in plaats daarvan zal het een destructieve race naar de bodem worden.

Genetisch gemanipuleerde producten, hormoonvlees, chloorkip en tot slot ook nog het gevaar dat we de 82 giftige pesticiden niet langer uit Europa kunnen weren. Behoorlijk wat dingen om als consument tot diep in de nacht van wakker te liggen. Hoe erg het ook is als TTIP er komt en deze producten Europa straks binnen komen, het is dan tenminste noodzakelijk om als consument goed naar het etiket te kijken om te weten wat je nou eigenlijk gaat aanschaffen. Maar ook dat kunnen consumenten straks op hun buik schrijven.

³⁹ Smith, E., Azoulay, D., Tuncak, B. (2015) *Lowest Common Denominator: How the proposed EU-US trade deal threatens to lower standards of protection from toxic pesticides*. Center for International Environmental Law (CIEL):p. 3. http://ciel.org/Publications/LCD_TTIP_Jan2015.pdf Bekeken op 15 maart 2015

⁴⁰ Ibid.: p. 2

⁴¹ Ibid.: p. 5

AFSCHAFFING VAN ETIKETTEN EN TRANSPARANTIE

Uit al bovenstaande is gebleken dat ons voedsel met TTIP behoorlijk zal veranderen. Als de consument straks waar voor zijn geld wil is het noodzakelijk om de voedselproducten die na de inwerkingtreding van TTIP in de schappen liggen grondig te bestuderen alvorens in te slaan. Helaas wordt deze vrijheid belemmerd. De etikettering ligt onder vuur in de TTIP-onderhandelingen. Verschillende Amerikaanse lobbygroepen hebben aangegeven dat ze niet willen dat bepaalde productkenmerken op het etiket vermeld komen te staan. Zo eist de Amerikaanse Soybean Association bijvoorbeeld dat de “Europese verplichte traceerbaarheid- en etiketteringsbeleid voor genetisch gemanipuleerde producten vervangen moet worden door een beleid waarin genetisch gemanipuleerde producten niet gediscrimineerd en dus niet traceerbaar op de etiketten zullen komen”⁴². Oftewel, er hoeft niet op een etiket te zijn vermeld dat een product genetisch gemanipuleerd is of dergelijke ingrediënten bevat. Niet alleen lobbyisten van de industrie klagen over het Europese etiketteringsbeleid, ook de Amerikaanse handelsafgevaardigden zien de etiketteringsregelgeving liever vandaag nog verdwijnen⁴³. En dat kan natuurlijk voor problemen zorgen, want als de consument niet kan zien wat hij precies koopt, zijn de keuzemogelijkheden voor consumenten ver te zoeken. Dat ontnemt de consument de vrijheid om bewust en geïnformeerd een keuze te maken. Terwijl er juist al jarenlang door verschillende partijen hard geknokt wordt voor die vrijheid. Zo pleit Foodwatch al jarenlang voor transparantie op etiketten, als overwinning noemt zij de verplichte etikettering van genetisch gemanipuleerde producten: *“Foodwatch spant zich al jaren in tegen consumentenmisleiding door middel van juiste etikettering. Als TTIP er komt zijn alle verbeteringen in één klap teniet gedaan. Bij producten met meer dan 0,9% genetisch gemanipuleerde ingrediënten moet dat bijvoorbeeld nu nog te zien zijn op het etiket. Bij TTIP is er een goede kans dat dit wordt teruggezet en dat we straks niet meer aan de etiketten kunnen zien wat er in ons voedsel zit. Met TTIP krijgt het commerciële winstbelang voorrang op de volksgezondheid. De Vries vreest niet alleen voor de etikettering van de product-ingrediënten, de Amerikaanse onderhandelaars hebben ook grote moeite met onze lokale gecertificeerde producten.*

Al jarenlang zijn er verschillende rechtszaken over hoe lokale streekproducten geëtiketteerd dienen te worden. Europese consumenten vinden het steeds belangrijker te weten waar een product vandaan komt en zijn vaak bereid iets meer te betalen voor een kwalitatief goed product uit een specifieke regio. Vaak zijn deze ambachtelijke bedrijfjes al generaties lang in de familie en zijn er strenge regels

⁴² *EU-US trade deal: A bumper crop for ‘big food’?*, Friends of the Earth Europe and Institute for Agriculture and Trade Policy p.5

https://www.foeeurope.org/sites/default/files/foee_iatp_factsheet_ttip_food_oct13.pdf bekeken op 15 maart 2015

⁴³ Ibid.: 6

rondom het bereiden van het product. Dat zorgt ervoor dat de kwaliteit van het product heeft kunnen ontwikkelen tot vaak een van de beste in zijn soort. Correcte etikettering zorgt ervoor dat de traditionele, kwalitatief hoogwaardige bereidingswijze in stand gehouden kan blijven. Veel alom geprezen producten hebben op deze manier hun naam gekregen. Denk aan Cognac, Camembert, Sherry en Parmigiano Reggiano⁴⁴. Maar, de Amerikaanse onderhandelaars weigeren mee te gaan in de geografisch gebonden etikettering⁴⁵. Ook hier zal hard gestreden moeten worden om de Europese normen in stand te houden, voordat de authentieke Parma ham door goedkope eenheidsworst van de kaart geveegd wordt.

⁴⁴ <http://www.euractiv.com/cap/us-senators-shocked-eu-cheese-na-news-534077> bekeken op 15 maart 2015

⁴⁵ <http://www.euractiv.com/sections/infosociety/french-concerns-over-geographical-indications-will-hamper-ttip-talks-302856> bekeken op 15 maart 2015

HELP! WAT IS ER NU NOG MOGELIJK?

ASEED is van mening dat economisch beleid niet zou moeten voortkomen vanuit het streven naar meer economische groei. In plaats daarvan pleit ASEED juist voor de ontwikkeling van een duurzame economie waarin de belangen van mens en milieu boven de belangen van het bedrijfsleven staan. TTIP zal het nog veel moeilijker maken om in de toekomst beleid te maken op duurzame economische doelstellingen. Daarom is het ontzettend belangrijk om van je te laten horen nu kan het nog. Als TTIP eenmaal geratificeerd is zal er hier bijna geen weg terug meer in zijn. Er zal een uitverkoop zijn van onze rechten, en van de bescherming van dier en milieu. Daarom geven we je hier een overzicht van allerlei acties die je kunt voeren en websites die je in de gaten kan houden. Schroom niet om vrienden en familie ook te activeren en de straat op te gaan, samen staan we sterk!

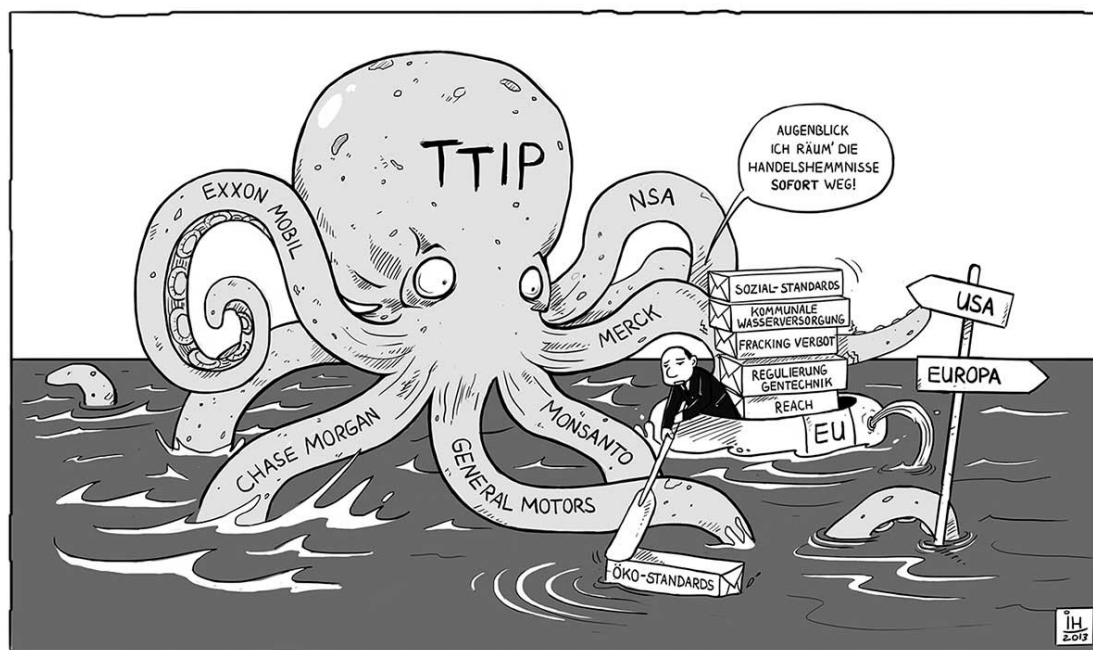
Wat kunnen we doen?

Breng anderen op de hoogte van je bezwaren! Hier alvast een paar ideeën om je op te warmen:

- Gebruik sociale media om je vrienden, familie en kennissen te stalken over TTIP totdat ook zij zich afvragen wat die TTIP nou eigenlijk is.
- Reageer op artikelen op websites en in kranten.
- Ontwerp een poster, deel die met vrienden en plak hem achter je raam zodat iedereen hem kan zien.
- Ontwerp stickers, laat ze drukken en verspreid die op goed zichtbare plekken
- Ga de straat op en laat van je horen! Dit kan met spandoeken en protest maar ook posters plakken op drukke plekken werkt bijvoorbeeld effectief.
- Bestook politici met tweets en emails! Dit werkt echt, zo lezen de leden van het Europees Parlement bijvoorbeeld het ‘onderwerp’ van de nieuwe mails. Zet bijvoorbeeld een mailactie op met al je vrienden en bestook het EP een week lang met kritische onderwerp teksten.
- Zoek uit wat de positie is van politieke partijen wat betreft TTIP, stel kritische vragen en zorg dat ze beantwoord worden.
- Zoek de bedrijven en lobbygroepen die dit vrijhandelsverdrag er doorheen proberen te drukken en probeer ze het werken zo lastig mogelijk te maken.

Je hoeft niet altijd alles zelf te maken of te bedenken. Er bestaan al kritische krantjes en stickers over TTIP die je kunt verspreiden⁴⁶. Ook is er al een netwerk in Nederland dat een campagne tegen dit vrijhandelsverdrag coördineert. Sluit je aan bij een van de betrokken organisaties of zet je als individu in binnen dit netwerk⁴⁷.

ASEED probeert met haar campagnes en activiteiten de politieke besluitvorming te beïnvloeden. We verzetten ons tegen grote bedrijven die steeds meer macht naar zich toetrekken en winst willen maken ten kosten van mens en milieu. Daarnaast promoot ASEED kleinschalige alternatieven waar iedereen mee aan de slag kan om te laten zien dat een duurzame, solidaire maatschappij mogelijk is. Hierbij kun je denken aan het opzetten van eigen of gezamenlijke groentetuinen, lokale ruilhandel en het opzetten van voedsel- en energiecollectieven. Sluit je aan bij bestaande initiatieven of zet samen met buurtgenoten iets op. Bedenk hoe het volgens jou beter zou zijn en werk het vervolgens ook uit. Gewoon, omdat het kan.

TTIP = TRANSATLANTIC TRADE AND INVESTMENT PARTNERSHIP

⁴⁶ Zie <http://aseed.net/topic/ttip/ttip-materialen/>

⁴⁷ Zie bijvoorbeeld https://stop-ttip.org/wp-content/uploads/2015/03/ECI-Partner-List_0313.pdf, hoewel deze lijst niet compleet is.